

ἈΘΗΝΑΪΚΗ ΗΧΩ

Τὸ ἐν Φαλήρῳ ἐπεισόδιον μεταξύ Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν καὶ ξένων διπλωματῶν, τὸ ὅποιον ἔσχε λύσειν αἰματηρὰν, μᾶς φέρει σήμερον ἐπὶ θέμα ἀρκετὰ τετριμμένον, ὡς εἶνε ἡ μονομαχία. Ἀλλ' ἡ ζωηρὰ συγκίνησις, τὴν ὁποίαν ἡ κοινωνία ὅλη ἠσθάνθη διὰ τὸ ἀπροσδόκητον, ἢ συμπάθεια πρὸς νεαρὸν στρατιωτικὸν κινδυνεύσαντα σοβαρῶς ἐξ ἀφορμῆς ἐλαχίστης, ὁ φόβος περὶ σειρᾶς ὁμοίων συναντήσεων, τῶν ὁποίων οὐδεὶς θὰ ἐδύνατο νὰ προῖδῃ τὸ ἀποτέλεσμα, — πάντα ταῦτα ἐκίνησαν προσφάτως καὶ τῶν μᾶλλον βραθύμων τὴν σκέψιν καὶ τὸ αἶσθημα ὑπὲρ ἢ κατὰ τοῦ κοινωνικοῦ ἔθιμου, τὸ ὅποιον φαίνεται τεῖνον νὰ γίνῃ τοῦ συρμοῦ καὶ παρ' ἡμῖν φυσικῶς δὲ ἡ γραφίς κεντᾶ κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Δουμᾶ υἱοῦ, τὸν χρονολογῶν νὰ πραγματευθῇ ὅ,τι ἐνδιαφέρει ἐκάστοτε περισσότερο. Ἐπειτα δὲν ὑπάρχει θέμα τῶσφ παλαιὸν καὶ τετριμμένον, τὸ ὅποιον νὰ μὴ ἐπιδέχεται μίαν ἀτομικὴν γνώμην νέαν ἢ ἀντικειμενικὴν ἐξέτασιν διαφέρουσαν κατὰ τὸν τρόπον, ἐπὶ νεωτέρων δεδομένων στηριζόμενον, ὅλων αὐτῆς τῶν προηγουμένων. Ὑπὸ τὴν ἐποψίν ταύτην, ἐφ' ὅσον ἡ πρόδοσις τοῦ χρόνου ἐπηρεάζει τὰς ἰδέας τῆς ἀνθρωπότητος, ὑπάρχει πάντοτε καὶ νέα τις ὕψις σύμφωνος πρὸς τὰς τελευταίας ἰδέας, ὑφ' ἣν θεωροῦνται τὰ πράγματα. Καὶ διὰ τοῦτο συνέθη πολλάκις, θέματα ἐξηγητλημένον φερ' εἰπεῖν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, νὰ θερμάνῃ τὸν κόσμον, ὅταν τὸ συναζήτησε πάλιν ὁ Καρτέσιος, ὄχι χωρὶς νὰ κινή καὶ σήμερον τὴν προσοχὴν ἢ ἐξέτασιν τοῦ ὑπὸ φιλοσόφων νεωτέρων.

*

Ἵπληρξεν ἐποχὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ μονομαχία ἐθεωρήθη, καὶ ἦτο πράγματι, τὸ νομιμώτερον καὶ εὐγενέστερον τῶν μέσων τῆς ἰκανοποιήσεως. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὡς κοινωνικὸν ἔθιμον ἡ μονομαχία, — διότι δὲν πρόκειται ἐναυθῆα περὶ τῶν μεγάλων καὶ ὅλων ἐξαιρετικῶν μονομαχιῶν, τὰς ὁποίας ἀναφέρει ἡ ἱστορία, — ἐσημειῶν σταθμὸν προόδου ἀξιοσημείωτον. Πρὸ τῆς σκληρότητος τῆς ἀπαισίας τῶν ἀνθρωπίνων ἐρίδων, τῆς βίας, τοῦ δόλου καὶ τῆς αἰμοδιψοῦς ἀγριότητος, ἢ ὑπὸ κανόνας καθυπόταξις τῆς πάλης, ἢ ἡρεμὸς συνάντησις τῶν ἐχθρικῶς διακειμένων, ἢ ἐξίσωσις τῶν ἐκατέρωθεν δυνάμεων καὶ ἡ ὑπὸ τῆς τέχνης ἢ τῆς τύχης πλέον κρίσις τοῦ ἀποτελέσματος, ἀπῆρτιζον πράξιν τῶσφ εὐγενῆ, ἀγνὴν καὶ δικαίαν, ὥστε μόνον τοὺς βαρβάρους καὶ ὀπισθοδρομικοὺς τῆς ἐποχῆς θὰ εἶχε, πιστεύω, ἐναντίους. Τοῦτο ὑπὸ γενικὴν ὅλως ἐποψίν, χωρὶς νὰ ὑπομνήσω ὅτι τὸ ἔθιμον ἐπέβαλλε καὶ ἐδικαιολόγει τότε, ἐκτὸς τῆς τάσεως τοῦ ἀνθρωπίνου αἰσθηματος, αὐτὸς τῆς κοινωνίας ὁ ὀργανισμὸς, ἢ ὑπαρξίς τῶν ἱπποτικῶν εὐγενῶν, τοὺς ὁποίους ἄλλα, ἀγνωστα σήμερον καὶ παρὰ ὀξυ νόμιμα διεῖπον, ἢ ἀτελεῖς ἀπονομῆ νηπιούχους τινὲς δικαιοσύνης καὶ τὸ ἐν μεγίστῳ βαθμῷ ἐπικρατοῦν δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου. Ἀλλ' ὁ χρόνος μετήλλαξεν ἐντελῶς τὴν παλαιὰν ταύτην τῶν πραγμάτων ὄψιν. Ὁ ἄνθρωπος, ὁ περισσότερο προηγμένος ἐννοῶ καὶ ὄχι ὁ διατηρῶν ἔτι τὰ κακοῦργα ἐνστικτικὰ τῶν κτηνωδῶ-

στέρων προγόνων του, ἀποτροπιάζεται σήμερον πᾶσαν πάλιν ὕλικήν, πάντα ἀγῶνα αἰματηρὸν, ἐν ᾧ ὁ ὀργανισμὸς τῆς κοινωνίας ἀπαγορεύει καὶ καθιστᾶ περιττὴν πᾶσαν αὐτοδικίαν. Ἡ μονομαχία κατετάχθη ὡς ἐκ τούτου εἰς τὰ παλαιὰ ἔθιμα, τῶν ὁποίων καὶ αὐτὰ τὰ ἐλάχιστα ἐναπομείναντα λείψανα τεῖνον νὰ καταργηθοῦν. Τὸ γεγονός εἶνε ἀναμφισβήτητον καὶ διὰ τὸν ἐπιπολαίως φυλλομετρήσαντα τὴν ἱστορίαν καὶ δι' αὐτὸν τὸν ὀρίζοντα τὴν μονομαχίαν ὡς ἰκανοποίησιν δι' ἀδικήματα «μὴ προβλεπόμενα ὑπὸ τοῦ νόμου» εἶνε δὲ δύσκολον νὰ ἐξηγηθῇ ἐντελῶς διὰ τῆς κοινωνικῆς μόνον ἐξελίξεως, ἂν δὲν ληθῇ ὑπόψιν καὶ ἡ τάσις τοῦ ἀνθρωπισμοῦ ἢ κατ' ἐξοχὴν νεωτεριστικῆ, ἢ ἐξαναταμμένη κατὰ τοῦ ψυχρῶς καὶ ἐσκεμμένως ἐπιβαλλομένου καὶ ἀποφατιζομένου θανάτου. Εἰμπορεῖς ἐν στιγμῇ ὀρμῆς παραφόρου καὶ ἀκατασχέτου νὰ ὀρμήσῃ κατὰ τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὅποιος ἔχει τὴν δύναμιν νὰ σοῦ συγκλονῇ τῶσφ τὸ ἀσθενές σου νευρικὸν σύστημα, εἰμπορεῖς νὰ τὸν κτυπήσῃς, νὰ τὸν πληγώσῃς, τὰ τὸν φονεύσῃς ἔστω, χωρὶς τὸ ἐγκλημά σου νὰ ἦνε τῶσφ μέγα. Ἀλλὰ μετὰ τὴν πάροδον τοῦ ψυχικοῦ βρασμοῦ νὰ συναντᾶσαι μετ' αὐτοῦ μὲ μόνην τὴν ἐκ τοῦ φόβου συγκίνησιν, ἀλλ' ἐκτὸς αὐτῆς ψυχραίμως καὶ πολλάκις ἄνευ μίσους τινὸς ἐναντίον του — διότι πόσον δύναται τις νὰ κρατήσῃ μῖσος κατὰ τοῦ ὁμοίου του, διὰ μίαν λέξιν ψυχρὰν ἢ μίαν παρατυπίαν; — ὑπὸ τύπους δὲ μαθηματικῶς ὀρισμένους καὶ κανόνας νὰ προσπαθῇς νὰ τοῦ δώσῃς τὸν θάνατον, τὸν προσυμφωνηθέντα, εἶνε πράξις κατὰ τῆς ὁποίας ἐξεγείρεται σήμερον τὸ ἀνεπτυγμένον αἶσθημα. Ἡ μονομαχία λογίζεται ὡς ἐκ τούτου πράξις ἀνήθικος. Διὰ τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς λόγον ἡ ἠθικὴ καταδικάζει μετ' αὐτῆς ἀπολύτως καὶ τὴν ποινήν τοῦ θανάτου, διότι οὐδὲν ἔχει δικαίωμα ὁ ἄνθρωπος ἐν ἡρεμίᾳ πνεύματος, εἴτε μόνος εἴτε μετὰ πολλῶν, νὰ καταδικάσῃ εἰς θάνατον τὸν ὅμοιον του, τὸν ὅποιον δὲν θὰ εἶνε τῶσφ ἐγκληματίας ἐάν τυχόν, ἐν στιγμῇ παραφόρα, κατὰ τὴν ὁποίαν φυσικῶς δὲν δύναται νὰ πράξῃ ἄλλως, ὀρμήσῃ καὶ τὸν φονεύσῃ.

*

Ἐν ἡ γενικῇ αὐτῇ ἀρχῇ καταδικάζῃ πᾶσαν ἀνεξιπρόσωπον μονομαχίαν, ἔστω καὶ ὑπὸ τὰς σοβαρωτέρας περιστάσεις τελομένην, ἀκόμη καὶ ὅταν ἡ ζωὴ ἐνός τῶν δύο ἀντιπάλων εἶνε κώλυμα τῆς ζωῆς τοῦ ἄλλου — πόσφ μᾶλλον βαρύνει ἐπὶ τῶν συνήθων μονομαχιῶν, τῶν ἐξ ἐλαχίστης ἀφορμῆς, μᾶς λάξεως, ἐνὸς βλέμματος, ἀνευθερίας κοινωνικῆς, μᾶλλον ἢ ἦτον ἐλαφρᾶς! Δὲν ὑπάρχει περισσότερο ἄσκοπος καὶ ἀκατανόητος καὶ γελοῖα, ἀπὸ τὴν παρωχημένην αὐτὴν ἱπποτικὴν συνήθειαν, τὴν ὁποίαν ἐν τούτοις παρ' ἡμῖν νομίζει ὅτι ὀφείλει νὰ περιβληθῇ μετὰ τοῦ φουκῶλ καὶ τοῦ ὕψηλου πύλου, πᾶς νεότευκτος ἱππότης, ἐπιθυμῶν νὰ φανῇ ἑαυτοῦ ἀριστοκρατικώτερος. Τοῦτο δὲ εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν εἰς μὲν τὴν ἱπποτικὴν Ἀγγλίαν ἡ μονομαχία καθαρῆσθη, εἰς δὲ τὴν Γαλλίαν, τῶσφ περὶ τὴν ἐθιμοτυπίαν λεπτήν, ψηφίζονται δρακόντειοι κατὰ τῶν μονομαχοῦντων νόμοι. Ἐν ὁ θεσμὸς ἔχῃ τι τὸ σοβαρὸν καὶ αὐτὸ γελοιοποιεῖται μετὰ τὴν συγχὴν καὶ ἄκκιρον χρῆσιν του. Ἡ μίμησις τῶν ξενικῶν, ἢ ἐπιθυμία τῆς

ἐπιδείξειως καὶ πολλὰκις ἢ δειλία, — διότι ἤξευρομεν τὸν τρόπον καὶ τὰ ποτελέσματα τῶν περισσοτέρων μονομαχιῶν, — κάμνει τοὺς λέοντας τῶν Ἀθηῶν νὰ ποστέλλωσι πολὺ συχνὰ τοὺς μάρτυράς των. Ἀλλὰ πόσον ἄραγε μεταξὺ τῶν συναντωμένων ἢ μὴ συναντωμένων τῇ ἐπαμβάσει τῶν μαρτύρων ἢ τῆς ἀσυνομίας, ἐπὶ τοῦ πῶλου τῆς τιμῆς, ἔχουσι συναίσθησιν τοῦ σοδαροῦ τῶν κινήματός καὶ δὲν τὸ κάμνουσιν ἢ δὲν θὰ τοῖς ἔκαμνον μ' ὄλην τὴν ἐλαφρότητα τῶν ἀφρόνων, οἱ ὅποιοι διὰ τὸ παραμικρὸν πηγαίνουν νὰ ἐκτεθῶσιν εἰς μίαν σφαίραν ἢ εἰς τὸν κίνδυνον νὰ γίνωσι φονεῖς; Τὸ ἀδικὸν καὶ τὸ περιττὸν τῶν τοιούτων κινδύνων ἔχουσι κατανοήσει πρῶτοι οἱ μάρτυρες, οἱ ὅποιοι ἐστίκις φοβοῦνται μήποτε οἱ ἀντίπαλοι, ἐξ ἑλλείψεως γενναιοφροσύνης, δὲν πυροβολήσωσιν εἰς τὸν ἄερα, φροντίζουσι νὰ γίνουσι τὰ πιστόλια κενὰ ἢ ὀπωσθήποτε νὰ τα γεμίζουσι ἀκινδύνως. Διὰ τοῦτο μάλιστα ἡ τελευταία σοδαρὰ μονομαχία, ἡ ὁποία παρ' ὀλίγον νὰ στοιχίσῃ τὸν θάνατον τοῦ Ἑλληνοῦ ὑπιδάχτου, κατέπληξε τόσῃ κοινωνίαν, ἡ ὁποία νὰ γελᾷ μόνον εἶχε συνηθίσει ἕως τότε μὲ τὰς μονομαχίας τῶν κομψευομένων τῆς.

Παρατηρήθη ὅτι ἡ πρὸς μονομαχίαν τάσις κατέρχεται βαθμηδὸν ἐκ τῶν ἀνωτέρων τάξεων πρὸς τὰς κατωτέρας. Ὅχι ὀλίγοι καὶ ἐκ τῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ ἔλυσαν τὰς διαφοράς των διὰ μονομαχίας. Ἀλλὰ — πρέπει νὰ εἴμεθα δίκαιοι, — ὅσοι δυσάρεστον εἶνε τὸ φαινόμενον τοῦ ἔχοντος ἀξιώσεις ἀνεπτυγμένου, καταφεύγοντος δ' εἰς ἔθιμον εἰς τὸ ὅποιον, ἂν δὲν ἐξασχέσῃ πανουργίαν, θὰ ἐπιδείξῃ ἐσκεμμένως σκληρότητα, τόσῃ παρήγορον ἐν μιᾷ κοινωνίᾳ τὸ θέαμα τοῦ ἀπολιτίστου παλληκάρου, ὁ ὅποιος, ἀντὶ νὰ κατασφάξῃ αἰμοδιψῆς ἢ νὰ παραφυλάξῃ δόλιος τὸν ἐχθρὸν του, τὸν προσκαλεῖ εἰς ἴσον καὶ σχετικῶς τίμιον ἀγῶνα. Οὗτος ἀπὸ τῆς πρώτης ἐποχῆς φθάνει προσδεύων εἰς τὴν δευτέραν. Ἐν ᾧ ὁ ἄλλος, ὁ εὐγενῆς μονομάχος, μένει στάσιμος, ἀγνοῶν παρ' ἐλπίδα ὅτι ἔφθασε καὶ τρίτη, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ μονομαχία δὲν θὰ εἶνε κοινωνικὸν ἔθιμον πλέον.

★

Ἄλλ' ἂν καταργηθῇ τῷ ὄντι τελείως, τί ὑπάρχει ἱκανὸν νὰ τὴν ἀντικαταστήσῃ; Διότι ἐν πάσῃ κοινωνίᾳ καὶ ἐν πάσῃ ἐποχῇ ὑφίσταται ἡ ἀνάγκη τῆς ἱκανοποίησεως τοῦ προσβαλλομένου· πῶς δὲ θὰ τιμωρεῖται ὁ φερόμενος ὀπωσθήποτε ἀνευλαβῶς πρὸς τὴν θέσιν καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν ἐνδὸς ἀνθρώπου πρὸ τοῦ πλήθους τῆς αἰθούσης ἢ τοῦ περιπάτου;

Ἐν Ἀγγλίᾳ, ὡς ἀνεγίνωσκα κάπου τελευταίως, ὑπάρχει τὸ ἔθιμον τῆς εἰκονικῆς ἐξορίας, καθ' ἣν ὁ πταιστής ἐπὶ τινα καιρὸν, ἀναλόγως τοῦ πταισμάτος του, θεωρεῖται ἐξ ἀποβάσεως ὑφ' ὄλῳν του τῶν φίλων καὶ τῶν γνωρίμων ὡς ἄπῳν, πρᾶγμα τὸ ὅποιον, προχωροῦν πολλὰκις καὶ μέχρις αὐτῶν τῶν ὑπηρετῶν τῆς Λέσχης, ἐξαναγκάζει τὸν εὐπατρίδην νὰ πομωθῇ ὡς ἐξόριστος ἀληθῆς, μέχρις οὗ ἐκτίσῃ τὴν ποινήν του. Δυστυχῶς ἡ χώρα μας ἢ τόσον εὐήλιος, καὶ ὁ χαρακτήρ μας ὁ τόσον θερμὸς δὲν θὰ ἐπέτρεπε τὴν ἀπομίμησιν τοιούτων ἐθίμων. Ἀλλὰ νομίζω ὅτι ἡ διὰ τὰ μικρὰ ἀδικήματα καταφυγὴ εἰς τὸ δικαστήριον, ὅπως κάμνουσι ἄλλοι ἀληθῶς πολιτισμένοι, οἱ νόμοι τῶν ὁποίων ὀρίζουσι ποινὰς καὶ διὰ τὸ ἐλά-

χιστον ἀδικήμα, θὰ ἦτο καὶ δι' ἡμᾶς ἡ καλιτέρα ἱκανοποίησις. Βεβαίως ἡ ἐπιβολὴ ἐνδὸς προστίμου ἢ ὀλιγοήμερου κρατήσεως ἐλαχίστην παρέχει ἱκανοποίησιν, οὐσιαστικὴν ἱκανοποίησιν, εἰς τὸν ῥαπισθέντα φερ' εἰπεῖν δημοσίᾳ ἢ γενόμενον θῆμα εἰρωνείας δικτικῆς. Ἀλλὰ μήπως ἡ ἀνταλλαγὴ μιᾶς ἀκινδύνου καὶ ἀσφαίρου βολῆς καὶ ἡ κατόπιν τυπικὴ θλίψις τῆς χειρὸς καὶ ψυχρὰ συμφιλίωσις, ἐνέχει ἱκανοποίησιν κατ' οὐσίαν ἀνωτέραν, ἢ ἄλλως, μήπως εἶνε δικαία ἡ σοδαρὰ πληγὴ καὶ πολλὰκις ὁ θάνατος, τὸν ὅποιον κινδυνεύει νὰ δεχθῇ ἐνίοτε καὶ ὁ προσβληθεὶς; Διότι ἡ μονομαχία εἶνε κάτι, τὸ ὅποιον δὲν ἔχει πάντοτε μέσον ὄρον, οὔτε σταθεροὺς χρωματισμοὺς, ἀφ' οὗ μὲ τὸς ἐλαφροτέρους ὄρους εἰμπορεῖ νὰ ἔχῃ τὸ βαρύτερον ἀποτελεσμα. Καὶ ἂν ἡ ἱκανοποίησις, τὴν ὁποίαν θὰ δώσῃ, δὲν εἶνε σκληρὰ καὶ ὑπερβολικὴ, θὰ εἶνε τυπικὴ καὶ γελοία, μόνον ὡς ἐκ τῆς ἰσχύος τοῦ ἐθίμου σωζομένη. Ὅθεν ἂν ἐπικρατήσῃ νέον ἔθιμον καὶ τεθῶσιν οἱ κατάλληλοι νόμοι, νομίζω ὅτι ἡ διὰ τοῦ δικαστηρίου ἱκανοποίησις θὰ εἶνε πολὺ καλιτέρα καὶ λογιωτέρα.

Ἐφ' ὅσον ἡ εἰς τοῦτο προσφυγὴ διὰ μικροτέρας προσβολῆς δὲν θεωρεῖται ὑπὸ τῶν πολλῶν ὡς ἀνδρική ἱκανοποίησις καὶ ἐφ' ὅσον δὲν λαμβάνονται μέτρα ἱκανὰ νὰ τὴν καταστήσωσι καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ μας τοιαύτην, νομίζω ὅτι ἡ ἐν τῇ στιγμῇ τῆς ἐκ τῆς προσβολῆς πρώτης παραφορᾶς καταφυγὴ εἰς ἄμεσον καὶ ἀσπλον χειροδικίαν, εἶνε τι βάνασον ἴσως, ἀλλ' ἀσυγκρίτως μᾶλλον φυσικὸν καὶ ἠτιολογημένον μιᾶς γελοίας ἢ κινδυνώδους καὶ ἀνηθίου μονομαχίας. Ἄν ἡ προσβολὴ εἶνε σοδαρὰ, οἱ τίμοι ἀνθρώποι θεωροῦσι τὸ ζήτημα λελυμένον. Οἱ νόμοι τὴν τιμωροῦσιν ὅπως πρέπει καὶ αἱ αἰθούσαι τῶν δικαστηρίων εἶνε δι' αὐτὸ τὰ μόνυ πεδία τῆς τιμῆς, ὅπου συναντᾶται τις εὐσχημῶς μετ' ἐκεῖνου, παρὰ τοῦ ὁποίου ζητεῖ ἱκανοποίησιν.

ΑΝΤΙΛΑΛΟΣ

ΞΕΝΟΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΣ ΔΑΙΡΠΦΕΛΛ' (WILHELM DÖRPFELD)

Εὐθύς κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος, τὸ 1882, παρουσιάσθη ὡς θαρραλέος αὐθις μαχητῆς ἐναντίον παρὰ πᾶσιν ἰσχυουσῶν γνωμῶν ἐπὶ ζητημάτων ἀρχαιολογικῶν καὶ φιλολογικῶν σπουδαιωτάτων. Αἱ συμβολαὶ αὐτοῦ εἰς τὴν μετρολογίαν τῶν ἀρχαίων, ἀντικείμενον πολλῶν πραγματειῶν δημοσιευθεισῶν ἔκτοτε εἰς τὰς Ἀνακοινώσεις (Mittheilungen) τῆς σχολῆς, ἐχαρακτηρίσθησαν ὡς μέγα τόλμημα ἐναντίον τῆς ἀνυπερβλήτου ἐπιστημοσύνης ἐξόχων ἀνδρῶν (Θεοδώρου Μόμμσεν, Lepsius, Hultsch), μολονότι δὲ εἰς τινα ὑπεχώρησε βραδύτερον ὁ ἡμέτερος ἀρχαιολόγος, ἐν τῇ τελευταίᾳ ὁμῶς αὐτοῦ πέρυσι δημοσιευθείσῃ πραγματείᾳ (Mittheilungen XV) ἔλυσεν ὀριστικῶς τὸ πο-